

2.1.2. Фразеалагічныя неалагізмы ў сучаснай беларускай літаратурнай мове

Яўген Іваноў (Магілёў)

У апошнія дзесяцігоддзе ХХ стагоддзя і першыя пяць гадоў новага веку адбыліся заўважныя змены ў лексічна-фразеалагічным складзе беларускай літаратурнай мовы. З'явілася значная колькасць новых слоў і фразеалагізмаў, якія папоўнілі практычна ўсе функцыянальна-стылістычныя пласты мовы.

Лексічныя і фразеалагічныя адзінкі, як вядома, больш за іншыя моўныя адзінкі звязаны з акаляючай рэчаіснасцю, прама суадносяцца з рэаліямі аб'ектыўнага свету, таму змены, якія адбываюцца ў сферы духоўнага і сацыяльнага жыцця, аказваюць на іх састаў самае непасрэднае ўздзеянне. У прыватнасці, інтэнсіўная дэмакратызацыя беларускай літаратурнай мовы ў 1990-х гадах у спалучэнні з адменай абавязковай цензуры перыядычнага друку і іншых СМІ прывяла да таго, што шмат адзінак зніжанай і жаргоннай лексікі і фразеалогіі выйшлі за межы гутарковага маўлення і праніклі ў мову газет і тэлебачання, палітычны дыскурс, вусныя публічныя выступленні і інш. Фразеалагічныя неалагізмы, у адрозненні ад лексічных, азначаюць не новыя правы рэчаіснасці, а іх ацэначную характарыстыку. Фразеалагічныя інавацыі ўсебакова характарызуюць чалавека і розныя сферы яго дзейнасці ў новых умовах грамадскага жыцця.

Спецыфіка ўзнікнення і ўжывання фразеалагічнай неалогікі ў сучаснай беларускай літаратурнай мове патрабуе асобнага апісання. Найперш трэба акрэсліць само паняцце фразеалагічных неалагізмаў, пад якімі мэтазгодна разумець устойлівыя звышслоўныя экспрэсіўныя адзінкі, якія не адзначаны ў існуючых фразеалагічных слоўніках сучаснай беларускай літаратурнай мовы і або створаны нанова, або актуалізаваны ў новых сацыяльных умовах, або запазычаны з іншых моў, або ўтвораны ў выніку змянення вядомых раней фразеалагічных адзінак і да т. п. Пры апісанні фразеалагічных інавацый улічваюцца такія іх параметры, як ступень фіксацыі слоўнікамі, адчуванне “навізны” носьбітамі мовы, дынаміка ўжывання, сфера бытавання і г.д. Найбольш пашырана

фразеалагічная неалогіка ў мове беларускага перыядычнага друку, у якой найбольш хутка і яркава адбываецца т. зв. “моўны густ эпохі”.

Узбагачэнне фразеалагічнай сістэмы сучаснай беларускай літаратурнай мовы (на матэрыяле мовы перыядычнага друку) і фармаванне ў ёй новай фразеалогіі адбываецца ў апошні час (з пачатку 1990-х гадоў) наступнымі шляхамі.

2.1.2.1. За кошт пашырэння ўжывання фразеалагічных спалучэнняў, якія існавалі ў мове раней (у тым ліку і запазычаныя з іншых моў), але або не мелі да нядаўняга часу шырокага распаўсюджвання (з прычыны сваёй функцыянальна-стылістычнай абмежаванасці), або па розных прычынах на некаторы час выйшлі з актыўнага ўжывання і таму не былі зарэгістраваныя ў фразеалагічных слоўніках. Маўленчая актуалізацыя такіх фразеалагізмаў адбылася ў сучаснай беларускай літаратурнай мове ў сувязі з сацыяльнымі і моўнымі зменамі апошніх пятнаццаці гадоў. Параўн.:

быць (знаходзіцца) пад пытаннем (у нявызначаным становішчы), напр.: *Дэмакратычныя працэсы ў Расіі далі надзею самой Расіі і ўсяму свету, у тым ліку і Польшчы. Сёння будучыня дэмакратыі ў Расіі пад пытаннем.* (“НН”¹, 14 сакавіка 1996 г.);

да фені каму што (прастам., ‘абсалютна ўсё роўна’), напр.: *Тады я зразумеў: нягледзячы на тое, што крытыкі крытыкуюць, а пісьменнікі пішуць, народу глыбока “да фені”, што адбываецца ў літаратуры.* (“ЛіМ”, 5 красавіка 1996 г.);

знаёмая песня (‘нешта ўжо вядомае, чутае’), напр.: *Мы нікому не забараняем займацца прыватным прадпрымальніцтвам. Калі ласка, выкупляй майстэрню, абсталяванне, матэрыялы, плаці падаткі і – працу. Ды толькі жадаючых пускаяцца ў такое, так бы мовіць, свабоднае плаванне – мала. Знаёмая песня. Знаёмая хоць бы па тым, што адбываецца ў нашым аграрным сектары. Нібыта і закон прыняты аб фермерскай гаспадарцы, і пастановы розныя існуюць аб спрыянні такой дзейнасці, а фермераў у нас не большае, а менее.* (“ЛіМ”, № 27, 1996 г.);

хто (што) і ў Афрыцы хто (што) (разм., ‘паўсюль’), напр.: *Партрэт – ён і ў Афрыцы партрэт.* (“Св.”, 14 траўня 1996 г.) і да т. п.

2.1.2.2. За кошт ужывання фразеалагічных спалучэнняў, якія абазначаюць новыя паняцці, раней не існаваўшыя ў рэчаіснасці (і ўзнікаюць

¹ Скарачэнні: “ЛіМ” – “Літаратура і мастацтва”; “Св.” – “Свабода”; “НН” – “Наша Ніва”.

на базе ўласнага лексічнага матэрыялу або ў выніку запазычвання з іншых моў). Сярод іх можна вылучыць наступныя групы.

Фразеалагічныя інавацыі ўласна беларускага паходжання. Параўн.:

душыць (задушыць) жаба каго ('адчуваць зайздрасць'), напр.: *Пасля залётчыка нельга і пальцам крануць, за тое, што ўсю роту надставіў, яго "жаба задушыць", г. зн. сорама перад саслужыўцамі.* ("НН", 3 чэрвеня 1996 г.);

здымаць (зняць) тлушч каму ('забраць што-небудзь у каго-небудзь заможнага, часта беспадстаўна'), напр.: *"Трэба зняць "тлушч" з перапрацоўшчыкаў і гандляроў", – сказаў на згаданай нарадзе кіраўнік краіны.* ("ЛіМ", 23 лютага 1996 г.);

мазга за мазгу заходзіць у каго ('хто-небудзь дзейнічае неразумна, безразважна, робіць глупства'), напр.: *Мы ўсё папроху трубім у адну трубу, але не выходзіць неводнай абавязковай мелодыі! У мяне ўжо зайшла "мазга за мазгу". Я ў мінулым лісьце напісаў, што Вы капалі бацькаву бульбу.* ("ЛіМ", 6 верасня 1996 г.) – параўн. з фразеалагізмам *шарыкі за ролікі заходзяць* у гэтым жа значэнні [Лепешаў 1993: 2: 577];

сварбіць у вачах ад каго, чаго ('дакучаць пастаяннай прысутнасцю'), напр.: *Ад расейшчыны пачынае сварбець у вачах.* ("НН", 28 кастрычніка 1996 г.) – параўн. з фразеалагізмам *мазоліць вочы ў гэтым жа значэнні* [Лепешаў 1993, 2, 9] і да т. п.

Фразеалагічныя інавацыі, запазычаныя з рускай мовы. Параўн.:

ад балды рабіць што-небудзь ('проста так, не ставячы перад сабой канкрэтнай мэты') < руск. *от балды*, напр.: *У лепшым выпадку цікаўны спажывец інфармацыі рабіў высновы аб сапраўдным стане рэчаў праз сваю ўласную сістэму здагадак. Але прыклад нямецкага радыё – адмыслоўца падае праблему ў, так бы мовіць, чыстым выглядзе. Журналіст выдумляў інфармацыю "ад балды".* ("НН", 18 лістапада 1996 г.);

гарачая кропка ('месца, дзе адбываюцца вайсковыя дзеянні, якое прыцягвае да сябе ўвагу') < руск. *горячая точка*, напр.: *Галоўная тэма на "саміце" была вайсковая. Ельцын ледзь рукі не выкручваў калегам на СНД на прадмет стварэння міжнацыянальных узброеных фарміраванняў для "гарачых кропак" на тэрыторыі краін Садружнасці.* ("ЛіМ", 26 студзеня 1996 г.);

на барабану што каму ('усё роўна') < руск. *по барабану что кому*, напр.: *Зразумела, што салдатам збольшага "на барабану" гэтыя*

патужныя зампалітаўскія “загрузкі”, але ж паціху дурманяць хлопцам галовы. (“НН”, 13 мая 1996 г.);

штурхаць (падштурхнуць) да бездані каго (‘прыводзіць у бездапаможнае становішча каго-небудзь’) < руск. *подтолкнуть к пропасти кого*, напр.: *Значную шкоду інвестфондам, кажучь, прынесла і прыпыненне іх дзейнасці? – Безумоўна. Неабгрунтаванае, скажам так, распараджэнне аб прыпыненні іх дзейнасці адкінула іх на паўгода назад, падштурхнула да бездані, над якой яны сёння стаяць, і калі яшчэ адзін такі крок, дык яны апынуцца на дне, адкуль ніколі не змогуць выкарабацца.* (“ЛіМ”, 2 лютага 1996 г.) і да т. п.

Фразеалагічныя інавацыі, якія з’ўляюцца запазычаннямі з іншых еўрапейскіх моў (як правіла, адначасова са з’яўленнем адпаведных выразаў у рускай мове і вельмі часта пад яе ўплывам ва ўмовах блізкароднаснага руска-беларускага білінгвізму на Беларусі). Параўн.:

быць (апынацца, апынуцца) па-за гульнёй (‘нечакана страціць правы на ўдзел у якой-небудзь справе, перастаць займацца чым-небудзь’) = руск. *быть (оказаться) вне игры* < англ. *to be offside*, напр.: *У той час, калі гранды вялікай палітыкі абмяркоўваюць пытанні датычныя трох славянскіх нацыяў, мы апынаемца па-за гульнёй...* (“НН”, 3 чэрвеня 1996 г.);

рабіць (зрабіць) грошы (‘зарабляць’) = руск. *делать деньги*, < англ. *to make money*, напр.: *Вы трохікі ўтрыруеце. Размова ў такім ключы вядзецца пра рознага роду махляроў, лаўкачоў, якія робяць грошы, як кажучь, з паветра.* (“ЛіМ”, № 8, 1996 г.) і да т. п.

За кошт з’яўлення новых варыянтаў тых фразеалагічных адзінак, якія ўжываліся і раней ў сучаснай беларускай літаратурнай мове. Сярод іх можна вылучыць наступныя групы.

Варыянты фразеалагічных адзінак, што ўтварыліся ў выніку дынамікі сродкаў выражэння фразеалагічнага значэння.

За кошт сінаніміі лексічных сродкаў (якія могуць належаць да розных часцін мовы) і граматычных (марфалагічных) варыянтаў слоў у беларускай мове, калі значэнне фразеалагізма не змяняецца. Параўн.:

блытацца (заблытацца) у трох бярозах як варыянт фразеалагізма *блудзіць (заблудзіць, заблудзіцца) ў трох соснах* у значэнні ‘не разбірацца ў самым простым, элементарным’ [Лепешаў 1993, 1, 98], напр.: *Палітыка і палітыкі ў мірны час заблыталіся ў трох бярозах, прэзідэнт нічога новага, апроч незабытага старога, прапанаваць не можа, партыі альбо*

не раіаюцца пераходзіць у адкрытую апазіцыю ўладам, альбо не маюць сіл для гэтага, альбо, зноў жа, не могуць прапанаваць ідэй (акрамя, вядома, зняслаўленай нацыянальнай), якія маглі б з'яднаць у адзін народ насельніцтва Беларусі... ("ЛіМ", 9 лютага 1996 г.);

выкідаць (выкінуць) фокус як варыянт фразеалагізма **выкідаць (выкідаць) каленца (конікі)** у значэнні 'рабіць ці гаварыць што-небудзь недарэчнае, нечаканае' [Лепешаў 1993: 1: 210], напр.: *А пагаварыць, калі б умеў складна, хацелася б багата пра што!... Пра халодны ўжо дваццаць гадоў ложак, пра тое, што так і не забыўся ён на сваю Алену, не здрадзіў ёй, не ўзяў нікога, не пайшоў у прымы; расказаць, які цяпер у горадзе ды і ўвогуле ў свеце "балздэж", паплакацца на іхняга бяспутнага Юрку, сына, пра якога ўжо злосці не хапае думаць, які так і не ўзяўся за розум, хутка сорака, трэба, каб ужо ўнукі былі, а ўсё не жэніцца, і ў вёску вачэй не кажа, не трэба ні бацька, ні матчына магілка... А нядаўна які фокус выкінуў – прыслаў паштоўку з 9-ым мая... з Германіі! Як гэта чалавек можа апынуцца ў Германіі?! І што там, у той Германіі, можна рабіць? ...* ("ЛіМ", 12 красавіка 1996 г.);

начэпліваць (начапіць) ярлык на каго як варыянт фразеалагізма **прышываць (прышыць) ярлык** у значэнні 'аднабакова, шаблонна ацэньваць, характарызаваць каго-небудзь' [Лепешаў 1993, 2, 227], напр.: *Дзіўна, але калі пра нацыяналізм загаварылі рускія пісьменнікі, гэта не палічылі грэхам, але варта загаварыць пра гэта мне, грузіну, як ярлык нацыяналіста тут жа быў начэплены.* ("ЛіМ", № 35, 1996 г.);

у **трох словах** як варыянт фразеалагізма у **двух словах** у значэнні 'коратка і проста' [Лепешаў 1993: 2: 359], напр.: *Што можна прачытаць у гэтым раздзеле? Нічога асаблівага. Адрасы інстытутаў Акадэміі, чым яны займаюцца (ў трох словах), можна знайсці інтэр'еры акадэмічных лябараторыяў. І нічога болей.* ("НН", 5 жніўня 1996 г.);

што селядцоў у бочцы як варыянт фразеалагізма **як селядцоў у бочцы** ў значэнні 'ў вялікай колькасці, пра мноства людзей у якім-небудзь месцы (у памяшканні, вагоне і да т.п.)' [Лепешаў 1993, 2, 331], напр.: *І, бадай, менавіта гэты фактар, нягледзячы на забарону спажывання "вагненнай вады" і даволі кепскі гук, і стаўся найбольш прыцягальным для тутэйшых, дый ня толькі, нефармалаў, якіх набіваецца зазвычай у цесную залю, што тых селядцоў у бочку.* ("НН", 9 снежня 1996 г.) і да т. п.

За кошт пашырэння моўных (лексічна-семантычных) сродкаў выражэння экспрэсіўнага значэння фразеалагізмаў, калі апошняе набывае новыя сэнсавыя і/або экспрэсіўныя адценні. Параўн.:

ад макаўкі да пятак як варыянт фразеалагізма з (*ад*) *галавы да ног* (*пят*) у значэнні ‘(1) з усіх бакоў, поўнасьцю, цалкам, (2) самы сапраўдны, цвёрда перакананы ў чым-небудзь’ [Лепешаў 1993: 1: 257], напр.: *Хіхікайце салодзенька-мядова Сурова бровы хмурце на таго, Хто ўсё бароніць спадчыннае слова, Як зберагае ў цемрадзі агонь. Ці ў вас пытаць – ад макаўкі да пятак Цынічных, разазрэтых балбатнёй: – А самі хоць ці верыце, “рэбята”, Хлусні сваёй?* (“ЛіМ”, 23 жніўня 1996 г.);

аслабляць (аслабіць) лейцы як варыянт фразеалагізма *адтускаць (папускаць) лейцы* ў значэнні ‘змяншаць кантроль, паслабляць увагу, пільнасць, патрабаванні да каго-небудзь’ [Лепешаў 1993, 1, 67], напр.: *Цікава, што пасля таго, як у ГДР у 80-х гадах аслабілі лейцы “сацаялістычнага рэалізму”, мастацтва, у тым ліку і фотамастацтва, вярнулася да традыцыйнай эстэтыкі нямецкага экспрэсіянізму.* (“ЛіМ”, № 9, 1996 г.);

хоць сядзь хоць падай як варыянт фразеалагізма *хоць стой хоць падай* у значэнні ‘з-за сарамлівасці ці збынтэжанаасці невядома, што рабіць’ [Лепешаў 1993, 2, 397], напр.: *А калі доктар тэхнічных навук, патрасаючы ўласнай брашуркай “Родной ли белорусам русский язык?”, пачынае даводзіць, што беларусы “русей” саміх расіян, то хоць сядзь, хоць падай. Не то ты ў вышэйшым органе ўлады, не то ты ў завочнай школе.* (“ЛіМ”, № 11, 1996 г.);

часай (прычасаць) агульным грэбнем каго, што як варыянт фразеалагізма *стрыгчы пад адзін грабянец (грэбень)* у значэнні ‘раўняць у якіх-небудзь адносінах, не лічачыся з індывідуальнымі асаблівасцямі, адрозненнямі’ [Лепешаў 1993, 2, 401], напр.: *Прычына, мабыць у тым, што хто мае лепшыя паказчыкі, той лепш сябе і пачувае. А такіх не любяць. Таму, як было б спакусліва, “прычасаць” Гродзеншчыну агульным грэбнем, прывесці да аднаго з іншымі знамянальніка.* (“Св.”, № 13, 1996 г.) і да т. п.

Варыянты, што ўтварыліся ў выніку праяў моўнага пурызму (імкнення да вынішчэння русізмаў э беларускай мовы). Параўн.:

жораў у аблоках як варыянт фразеалагізма *журавель у небе* ў значэнні ‘аддаленая будучыня, нешта няпэўнае’ [Лепешаў 1993, 1, 377], напр.: *Усе даўно ўжо ведаюць, што такое “ластаўка”, але вясною міліцыя хацела злавіць нейкага “жорава ў аблоках” – “буревестніка”, які “з крыкам лунае” і правяшчае пераварот.* (“НН”, 30 снежня 1996 г.);

задняй датай як варыянт фразеалагізма *заднім чыслom (днём)* у значэнні ‘праз некаторы час пасля таго, як адбылося што-небудзь’ [Лепешаў 1993, 2, 574], напр.: *Таму шырока бытавала практыка, калі арыштаваных тут*

жа ў “прыдатным” месцы – лесе, лагчыне, на могілках – расстрэльвалі, а потым, задняй датай афармлялі справы з патрэбнымі паказаннямі. (“НН”, 21 кастрычніка 1996 г.);

нямала **вады збегла** як варыянт фразеалагізма *шмат, многа, нямала, колькі, столькі* **вады сплыло** ў значэнні ‘шмат і інш.’ прайшло часу, адбылося змен’ [Лепешаў 1993, 2, 374], напр.: *Паўтара стагоддзя назад, калі ў Расіі ствараўся Літаратурны фонд, яго першаступеннай задачай значылася дапамога “бедствуючым” літаратарам. З той пары нямала вады збегла, але да нядаўняга часу задачы Літфонду мала чым адрозніваліся ад той, што была сфармулявана яго заснавальнікамі.* (“ЛіМ”, 1 сакавіка 1996 г.);

так бы мовіць як варыянт фразеалагізма *так сказаць* у значэнні ‘калі можна так выказацца’ [Лепешаў 1993, 2, 434], напр.: *Наш дзяржаўны гандаль сапраўднай канкурэнцыі, так бы мовіць, у сваіх нетрах не ведаў і не ведае, калі не лічыць канкурэнцыяй саборніцтва за лешыя фінансавыя і іншыя паказчыкі.* (“ЛіМ”, № 8, 1996 г.) і да т. п.

Варыянты, што ўтварыліся ў выніку праяў руска-беларускай інтэрферэнцыі. З’ява гэта ў апошні час стала больш абмежаванай, але яшчэ канчаткова не знікла. Параўн.:

на густ чый (руск. *на вкус*) як варыянт сінанімічных фразеалагізмаў *пад густ, да густу, на густу* з агульным значэннем ‘даспадобы (прыйсціся і пад. каму-небудзь), падабаецца’ [Лепешаў 1993: 1: 298–499], напр.: *Праводзяцца нават свае конкурсы прыгажосці. І што самае дзіўнае, ці брыдкае (як на чый густ) ёсць сваё вар’етэ, дзе сямідзесяцігадовыя маладзіцы, падкідаючы маршчыністыя ногі, задзіраюць спадніцы, спакушаючы дзевяностагадовых гледачоў.* (“НН”, 7 кастрычніка 1996 г.);

прыводзіць (прывесці) да аднаго знамянальніка каго, што (руск. *приводить (привести) к одному знаменателю*) як варыянт фразеалагізма кніжн. *прыводзіць (прывесці) да агульнага назоўніка* ў значэнні ‘ліквідуючы адрозненні, ураўноўваць што-небудзь у якіх-небудзь адносінах’ [Лепешаў 1993, 2, 218], напр.: *Прычына, мабыць, у тым, што што мае лепшыя паказчыкі, той лепш сябе і пачувае. А такіх не любяць. Таму, як было б спакутліва, “прычасаць” Гродзеншчыну агульным грэбнем, прывесці да аднаго з іншымі знамянальніка.* (“Св.”, № 13, 1996 г.);

уздойж і ўпапярэк (руск. *вдоль и поперёк*) як варыянт фразеалагізма *ўздойж і ўпапярэк* у значэнні ‘(1) у розных напрамках (прайсці, праехаць і да т. п.), (2) вельмі падрабязна, да дробязей (ведаць, вывучаць і да т. п.)’ [Лепешаў 1993, 2, 478], напр.: *Кажуць, што Міхась Раманюк аб’ездзіў*

ую Беларусь уздоўж і ўпалярок. Таму і сабраў такую багатую калекцыю беларускага народнага адзеньня і краязнаўчых фотаздымкаў. (“ЛіМ”, № 4, 1996 г.) і да т. п.

Акрамя ўласна інавацый у сучаснай беларускай літаратурнай мове шырока ўжываецца шмат фразеалагічных зваротаў, якія па розных прычынах не былі яшчэ лексікаграфічна апісаны (аб’ектыўна вельмі цяжка ахапіць усё багацце фразеалагічнага складу мовы ў адным слоўніку Лепешаў 1993). Параўн.:

вісець (навіснуць) камянём на шыі ў каго (чаго) (‘адчуванне глыбокага смутку, шкадавання, трывожнасці’), напр.: *Паразумецца ім не ўдалося: прадстаўнікі ўлады лічаць, што культура камянём вісець на шыі бюджэста і ніякай карысці ад яе няма.* (“НН”, № 27, 1996 г.) – параўн. з фразеалагізмам *камень на сэрцы ў значэнні ‘хто-небудзь адчувае душэўны цяжар’* [Лепешаў 1993, 1, 482];

да болю (‘вельмі моцна’), напр.: *Дый да болю надакучыла глядзець на адныя і тыя ж слайды архітэктуры, кафлі і г. д.* (“НН”, 28 мая 1996 г.);

даваць (даць) дабро на што каму (‘даць згоду’), напр.: *Ня выйшаўшы на абарону законнага парламента, не падтрымаўшы яго, народ фактычна даў дабро на ўсе парушэнні падчас рэферэндуму і ўрэшце на яго фальсіфікацыю, пра што крычма крычаў парламент і паведамлялі нешматлікія назіральнікі.* (“НН”, 2 снежня 1996 г.);

для галачкі (‘фармальна (рабіць што-небудзь)’), напр.: *Побач са славуным “Віцязем” гродзенскі фестываль рызыкуе стаць мерапрыемствам “для галачкі”.* (“Св.”, № 34, 1996 г.);

з паветра (‘ніадкуль, з нічога’), напр.: *Вы трошкі ўтрыруеце. Размова ў такім ключы вядзецца пра рознага роду махляроў, лаўкачоў, якія робяць грошы, як кажучь, з паветра.* (“ЛіМ”, № 8, 1996 г.);

зацягваць (зацягнуць) нас (‘свядома абмяжоўваць сябе ў чым-небудзь’), напр.: *Прагматыкі цвёрдзяць, што ў сытуацыі пераходнага грамадства найперш мусяць быць рэформы, дзеля гэтых рэформаў можна й трэба крыху зацягнуць насы.* (“НН”, 30 верасня 1996 г.);

ляжаць на лапатках (‘быць пераможаным і абсалютна бездапжным’), напр.: *Але каб такое магло адбыцца, неабходна было зламаць хрыбет наменклатуры (камуністы ляжалі на лапатках і калі не арганізавалі, дык былі невылечна хворыя). Трэба было праводзіць новыя выбары як у Вярхоўны Савет, так і ў мясцовыя органы ўлады.* (“ЛіМ”, № 7, 1996 г.) – параўн. з фразеалагізмам *класці (пакласці) на <абедзве> лапаткі* (‘перамагаць у якой-небудзь справе’), які ўжываецца са значэннем асобы ці

скупнасці асоб [Лепешаў 1993, 1, 511] у адрозненне ад першага, дзе дзеянне накіравана на асобу;

на роўным месцы ('з нічога, без падстаў'), напр.: *Сапсавала адносіны з Польшай, ЗША, нават з сябрам Ельцыным здолела пасварыцца. І ўсё на роўным месцы.* ("Св.", № 38, 1996 г.);

наступнаць (наступіць) на граблі ('зноў паўтараць папярэднія памылкі'), напр.: *Толькі за апошнія тры гады наш народ як мінімум тройчы прымушалі наступіць на граблі "саюза з Расіяй". І кожны раз атрымлівалася адно і тое ж: замест паляпшэння жыцця – пагаршэнне, замест пераваг і здабыткаў – страты і шкода дзяржаве.* ("ЛіМ", 12 красавіка 1996 г.);

пайсці ў разведку з кім ('вельмі давяраць каму-небудзь'), напр.: *Гэта быў перыяд таго самага "мянтоўскага самавольства", згаданы ў цыдульцы Шаптыцкага, якую яму ўдалося перадаць на волю. Але выбіць згоду на куплю свабоды і гонару не ўдалося ні ў каго з сям'ях. Як кажуць у такіх выпадках "з гэтымі людзьмі я б пайшоў у разведку".* ("НН", 25 лістапада 1996 г.);

трымаць фігу ў кішэні ('таемна супрацьстаяць упіску'), напр.: *Шмат хто з дэпутатаў, што былі вымушаныя падпісаць вядомы зварот, бо не мелі смеласці адкрыта выказаць сваю пазіцыю ў адказ на прымус і наезды, пайшоў у кабіны для галасавання з фігай у кішэні. Гэта быў своеасаблівы "Наш адказ Чэмбэрлену".* ("НН", 14 кастрычніка 1996 г.) і да т. п.

Невялікая колькасць такіх фразеалагізмаў (113 адзінак) адлюстравана ў выданні Лепешаў 1999.

Актыўныя працэсы ўзбагачэння фразеалагічнай сістэмы беларускай мовы ў апошнюю дэкаду ХХ стагоддзя і пачатку новага веку вымагаюць апэратыўнага лексікаграфічнага апісання новых фразеалагічных адзінак і новых варыянтаў ужо існуючых фразеалагізмаў у спецыяльным слоўніку "Фразеалагічныя неалагізмы ў сучаснай беларускай літаратурнай мове", які рыхтуецца да выдання.